

УНІВЕРСАЛИ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ У МАТЕРІАЛАХ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЛІДСТВА ПРО МАЄТНОСТІ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПОЛКУ (1729 – 1731 рр.)

У статті подається характеристика універсалів гетьмана Івана Мазепи (1687 – 1709 рр.), копії яких потрапили до комплексу матеріалів Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку (1729 – 1731 рр.).

Ключові слова: гетьман Іван Мазепа, універсали, Генеральне слідство про маєтності, Чернігівський полк.

За сучасних умов співіснування різних методологічних підходів у вивченні історії для професійних дослідників залишається актуальним питання пошуку, запровадження до наукового обігу, вивчення та використання джерел. Відроджується інтерес до проблематики, розробка якої заборонялася, неофіційно ігнорувалася, у кращому випадку спотворювалася імперськими та радянськими ідеологами. До таких "опальних" тем донедавна належала доба гетьмана Івана Мазепи.

Довгий час вважалося, що архів гетьмана загинув у пожежі під час захоплення Батурина військами Олександра Меншикова¹. Відтоді історикам "піщинка до піщинки" доводилось відшукувати у зібраннях нащадків козацьких старшинських родів, місцевих, столичних та закордонних архівах, публікувати документи, які належали до Мазепинської доби². Російська дослідниця Тетяна Таїрова-Яковлева відшукала "Батуринський архів" серед документів польової канцелярії Олександра Меншикова й видала матеріали у комплексі з документами мазепинської тематики, виявленими в архівних зібраннях Санкт-Петербурга³. Нещодавно було здійснено кілька спроб систематизувати й видати джерельні матеріали, накопичені вітчизняними мазепознавцями. Зокрема, до видань універсалів гетьмана Івана Мазепи, впорядкованих Іваном Бутичем, В'ячеславом Ринсевичем та Сергієм Павленком, увійшла переважна більшість виданих гетьманом універсалів, вміщених серед матеріалів Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку⁴.

Генеральне слідство про маєтності проводилось у 10 військово-адміністративних одиницях Лівобережної козацької держави, на які поширювалась влада гетьмана Данила Апостола, зокрема, й у Чернігівському полку. Головною причиною його проведення було загострення кризи в аграрних відносинах, що виявилася у різкому скороченні кількості вільних, рангових та ратушних земельних володінь за умов пропорційного зростання приватних та монастирських маєтностей. Заходи регламентувалися так званими "Решительними пунктами", отриманими гетьманом Данилою Апостолом у 1727 р. від імператора Петра II. Тривало Генеральне слідство з літа 1729 до початку 1731 рр. За основу для перевірки законності володінь правили матеріали ревізії, здійсненої росіянами – офіцерами Глухівського гарнізону в 1726 р. Збирали свідчення старожилів та власників маєтностей й перевіряли відомості про земельні володіння у Чернігівському полку представники полкової й сотенної старшин та канцеляристи. Діяльність збирачів інформації координувала комісія у складі генеральної старшини та полковників. Її засідання періодично відбувалися у

© Волерт Ярослав Леонідович – аспірант кафедри історії та археології України Інституту історії, етнології та правознавства ім. О.М. Лазаревського Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка.

глухівській резиденції гетьмана. Повнота й достовірність зібраних у 1729 р. свідчень не задовольнила Генеральну комісію. На початку 1730 р. гетьман зобов'язав власників подати до полкових канцелярій оригінали й копії юридичних актів, які мали підтвердити законність прав на володіння й використання праці посполитих мешканців. Процес збирання відомостей та копій документів ускладнювався тим, що багато хто з власників мав володіння на території кількох сотень, ба, навіть полків. Після перевірки у полковій канцелярії на відповідність оригіналам копії засвідчувалися підписом власника або особи, яку власник уповноважив доправити документи⁵. Деякі копії виготовлялися безпосередньо у Чернігівській полковій канцелярії⁶. Принагідно зазначимо, що не всі власники надали у розпорядження Генеральної та Полкової комісії потрібні документи. Насамперед це стосується монастирів, яким належали маєтності на території Чернігівського полку. Зокрема, у матеріалах Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку годі шукати юридичних актів, які б узаконювали права Чернігівського Борисоглібського, Києво-Печерського, Макошинського Миколаївського та деяких інших монастирів. Представники міського самоуправління, окрім урядовців Чернігівського магістрату, також не спромоглися цього зробити. Оригінали юридичних актів повертали власникам, а на копіях позначали приналежність й назви поселень, на які підтверджувалися права. Потім члени Чернігівської полкової комісії розподілили виготовлені копії за сотнями, де знаходилися маєтності. На той час Чернігівський полк складався з 16 сотень, але утворилося 14 збірників документів. Через невелику кількість у один збірник були об'єднані копії актів на володіння у Березинській та Столенській сотнях, разом подавалися документи Сосницької та Понорницької сотень, а юридичні акти на маєтності у Волинської сотні опинилися між документами інших сотень^{7*}. У кожному збірнику копій аркуші мали свою наскрізну нумерацію.

Серед документів на маєтності Чернігівської сотні було вміщено копію універсалу гетьмана Івана Мазепи, подану вибельським сотником Миколою Тризничем⁸. Між документами Вибельської сотні містилися 4 мазепинські універсали, один з яких надав значковий товариш Степан Шуба, а копії 3 універсалів належали Чернігівському Єлещькому Успенському монастирю⁹. Серед документів Слабинської сотні вміщено універсал гетьмана Івана Мазепи, наданий бунчуковим товаришем Михайлом Домонтовичем¹⁰. У збірнику документів на маєтності Ройської сотні ми нарахували 19 копій мазепинських універсалів. Зокрема, 2 універсали на підтвердження майнових прав подали сини Іоанікія Мокрієвича Іван та Михайло; 2 універсали належали ройському сотнику Якову Бакуринському; 2 копії мазепинських універсалів від імені вдови Марії Якубович (Тризнички) подав до Чернігівської полкової канцелярії племінник Василь Добронизський, 1 універсал був вміщений серед документів, поданих чернігівським полковим хорунжим Марком Чечелем; 1 універсал Івана Мазепи було вміщено у документах удови та сина значкового товариша Івана Радича, 1 універсал належав Степану Радичу; 1 копія мазепинського універсалу була подана п'ятьма братами Кринкевичами; 1 універсал мав у своєму розпорядженні зять Павла Ворошила Яків Чирва; 2 копії універсалів були подані серед документів Івана Дем'яновича Мокрієвича; 1 універсал пред'явив онук Оліфера Радченка – значковий товариш Василь Саршановський; 2 універсали були подані значковим товаришем Єлисеєм Раценком; 1 копія юридичного акта містилася у документах, які подав значковий товариш Федір Посудевський; 1 мазепинський універсал належав синам Самійла Мокрієвича Івану та Пантелеймону. Копію 1 універсалу разом з іншими документами на володіння Чернігівського магістрату надав у розпорядження Чернігівської полкової комісії бурмістр й наказний вїйт Карпо Маркович П¹¹. У збірнику юридичних актів, які підтверджували права на маєтності Білоуської сотні, ми виявили 11 універсалів, виданих гетьманом Іваном Мазепою. Зокрема, 3 копії універсалів були подані до Чернігівської полкової канцелярії від імені вдови Пелагеї Болдаковської-Томари; 2 універсали належали чернігівському городовому отаману Івану Силічу; копії 4 універсалів надав син колишнього генерального обозного Василя Дуніна-Борковського Андрій; 1 універсал на-

лежав Чернігівському П'ятницькому дівочому монастирю; 1 універсал містився між документами, які надав чернігівський полковий суддя Василь Каневський¹². Комплекс документів Любецької сотні містив 5 універсалів гетьмана Івана Мазепи, копії яких надали значкові товариші Федір Посудевський, Іван Самійлович Мокрієвич та любецький сотник Іван Савич¹³. Між юридичними актами на маєтності Седнівської сотні вміщено 6 мазепинських універсалів. Зокрема, 2 документи належали вдові й синам генерального осавула Степана Бутовича; копії 2 універсалів були подані від імені вдов та дітей Степана, Івана й Петра Войцеховичів; 1 універсал належав значковому товаришу Івану Домонтовичу; 1 універсал додали до інших документів удова Софія Булавка-Княгиницька з синами¹⁴. У збірнику документів Городницької сотні були вміщені копії 2 універсалів гетьмана Івана Мазепи, які подали бунчуковий товариш Семен Лизогуб з дружиною Гриною Скоропадською та удова й син городницького сотника Андрія Стаховича¹⁵. У складі збірника юридичних актів Менської сотні містилися 2 універсали Івана Мазепи, надані генеральним осавулом Федором Лисенком та столенським сотником Іваном Бобирем¹⁶. Збірник документів Синявської сотні включає універсал Івана Мазепи, який належав удові Софії Булавці-Княгиницькій та одному з її синів¹⁷. Між копіями документів на маєтності Киселівської сотні є 2 універсали Івана Мазепи, надані удовою значкового товариша Василя Антоновича та чернігівським полковим хорунжим Іваном Товстолісом¹⁸. У збірнику юридичних актів Сосницької й Понорницької сотень було вміщено універсал Івана Мазепи, який належав бунчуковим товаришам Івану та Григорію Савичам¹⁹.

Після впорядкування документів короткі відомості про їхній зміст й посилання на номери аркушів, на яких вони містилися, додали до витягу з ревізії 1726 р. та відомостей, зібраних членами полкової комісії. На початку січня 1731 р. матеріали Генерального слідства про маєтності були піддані апробації у Глухові. На їх основі було складено витяг (так званий "Екстракт"), де всі володіння за типами власності були розподілені на 6 категорій – "статей". Потім до матеріалів Генерального слідства, завірених підписами генеральної та полкової старшини, додали впорядковані за сотнями копії юридичних актів. Рукописні книги Генерального слідства про маєтності доправили для затвердження у Колегії іноземних справ до Москви, а виготовлені з них копії залишилися у Генеральній військовій канцелярії. Найбільш вдалим до цього часу залишається видання матеріалів Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку, здійснене у 1908 р. істориком Миколою Василенком²⁰. Користуючись цим виданням, ми виокремили універсали гетьмана Івана Мазепи з масиву інших документів й розташували за часом їхнього створення.

Загалом ми нарахували 51 мазепинський універсал й 2 партикулярні (службові) листи. 8 універсалів були видані у 1687 р. Найдавніший зі створених гетьманом універсалів, які представлені у згаданому джерельному комплексі, датований 26 липня, інші видані 24, 25, 28 серпня, 17 та 20 вересня, 5 жовтня й 21 грудня того ж таки року²¹ *; 1 універсал був виданий 11 вересня 1688 р.²²; 5 універсалів датовані 29 січня, 7 липня, 12 й 31 жовтня та 9 листопада 1689 р.²³; 3 універсали видані 8 січня, 10 травня та 20 листопада 1690 р.²⁴. До 1691 р. належать партикулярний лист гетьмана до чернігівського полковника від 7 лютого та універсали, видані 30 квітня й 14 жовтня²⁵. 1 універсал був виданий 12 січня 1693 р.²⁶; 1 універсал датовано 3 травня 1694 р.²⁷; 3 універсали видані 6 травня, 10 та 27 червня 1698 р.²⁸. 8 універсалів у матеріалах Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку датовані 1699 р., з них 3 універсали – 28 квітня, 1 універсал – 29 квітня, інші – 1 й 9 червня, 25 жовтня та 21 грудня 1699 р.²⁹; 3 універсали видані у 1700 р. (зокрема, 2 документи – 19 квітня й 1 універсал – 14 травня)³⁰; 2 універсали датовані 11 березня й 3 липня 1701 р.³¹; 1 універсал був виданий 23 квітня 1702 р.³²; 3 універсали, датовані 18 січня, 27 червня та 21 липня 1703 р.³³; 5 універсалів були видані 20 та 25 лютого, 23 й 24 березня, 27 вересня 1704 р., а 1 партикулярний лист гетьмана – 2 грудня того ж таки року³⁴; 3 універсали датуються 26 квітня, 8 й 15 травня 1705 р.³⁵; 1 універсал був виданий 16 листопада 1706 р.³⁶; 3 універсали датовані 27 травня, 1 й 8 жовтня 1707 р.³⁷.

Переважна більшість згаданих нами універсалів гетьмана Івана Мазепи була видана у Батурині, лише 9 з них були складені поза гетьманською столицею. Зокрема, універсал від 26 липня 1687 р. був виданий у таборі під Коломаком ³⁸; універсал від 29 січня 1689 р. – у Чернігові ³⁹; універсал від 10 червня 1698 р. – в обозі під Чаплинкою ⁴⁰; універсал від 27 червня 1698 р. – в обозі під Самарою ⁴¹; універсал від 9 червня 1699 р. – у Ямполі ⁴²; універсал від 3 липня 1701 р. – у таборі під Гомелем ⁴³; універсал від 27 вересня 1704 р. – в обозі під Любарем ⁴⁴, а універсали від 1 та 8 жовтня 1707 р. – у Києві ⁴⁵.

Щодо загальної кількості універсалів Івана Мазепи, які відклалися у згаданому джерельному комплексі, припускаємо, що туди потрапили не всі наявні у власників юридичні акти (принаймні про це свідчать видання, здійснені Іваном Бутичем, В'ячеславом Ринсевичем та Сергієм Павленком). Як ми зазначали вище, певна кількість власників не спромоглася документально підтвердити права на володіння. По-перше, чимало документів загинуло від природних катаклізмів, зокрема, пожеж та несприятливих умов зберігання ⁴⁶. Значна кількість юридичних актів була втрачена під час бойових дій, які точилися на теренах України під час російсько-шведської війни. По-друге, після переходу Івана Мазепи на бік Карла XII царат усіяло намагався зобразити опального гетьмана "изменником" ⁴⁷, відповідно, власники маєтностей, розташованих на підросійській території, не хотіли зайвий раз компрометувати себе та свої родини (перш за все це стосується осіб, пов'язаних з найближчим оточенням гетьмана й підданих за це репресіям або обдарованих царською милістю представників козацької старшини). По-третє, за умов імперської експансії царські жалувані грамоти в очах власників набували більшої юридичної сили, ніж гетьманські універсали. Саме тому витяги з 10 універсалів гетьмана Івана Мазепи ми знаходимо у кількох жалуваних грамотах царів Іоана й Петра Олексійовичів та Петра I⁴⁸.

Під час опрацювання матеріалів Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку ми виявили 147 універсалів, наданих іншими гетьманами. Зокрема, 8 універсалів Богдана Хмельницького, 7 універсалів Івана Виговського, 3 універсали Юрія Хмельницького, 6 універсалів Івана Брюховецького, 2 універсали Петра Дорошенка, 17 універсалів Дем'яна Многогрішного, 10 універсалів Івана Самойловича, 76 універсалів Івана Скоропадського й 18 документів, виданих Данилом Апостолом. Тобто за кількістю представлених у цьому джерельному комплексі гетьманських універсалів Іван Мазепа посідав друге місце після Івана Скоропадського. Це можна пояснити тривалістю перебування Івана Мазепи на гетьманському уряді й відносно невеликим проміжком часу, який минув від кінця його правління до початку проведення Генерального слідства про маєтності. Як ми зазначали вище, цей захід перш за все був спрямований на врегулювання аграрних відносин у Гетьманщині, тому, в універсалах та інших юридичних актах, які відклалися у матеріалах Генерального слідства, здебільшого йшлося про надання й підтвердження ("конфірмацію") прав власників на володіння маєтками та угіддями, використання праці посполитих мешканців. За нашими підрахунками, у 6 універсалах Іван Мазепа йшлося про надання у повну приватну власність 10 маєтностей. В той же час у 9 універсалах йдеться про надання 10 маєтностей у тимчасове володіння. Про такі надання свідчило формулювання "ку вспартю господарства, до ласки нашей, гетманской и войсковой". У той же час 32 універсали підтверджували ("конфірмували") права власників на володіння, набуті шляхом купівлі, успадковані від родичів або закріплені у повну приватну власність царськими жалуваними грамотами. За нашим підрахунками, власники отримали від гетьмана конфірмацію більш ніж на 80 володінь. У 12 універсалах, виданих приватним особам, гетьман подовжив власникам користування 16 маєтками та прибутками з млинів. У кількох універсалах йдеться про протекцію гетьмана над удовами й сиротами представників козацької старшини ⁴⁹. Майже всі універсали гетьмана, вміщені у матеріалах Генерального слідства про маєтності, видані приватним особам, лише 1 документ підтверджував права на маєтності й угіддя, які призначалися на утримання урядовців Чернігівського магістра-

ту⁵⁰. Про опіку гетьмана духовними справами свідчать 3 універсали, надані Чернігівському Єлецькому монастирю⁵¹, та 1 універсал, виданий Чернігівському П'ятницькому дівочому монастирю⁵². Досить часто в одному документі зазначалося як про надання володінь, так і про підтвердження прав власників за раніше отриманими документами. Деякі універсали містять розпорядження про підпорядкування людей, які оселилися на землях певної особи⁵³.

Цікавими є відомості про заселення краю, зокрема, у 4 документах гетьман надає дозвіл власникам заснувати слобідки, населивши землі "людьми непевними и не себочними, сколко можеться поселити, осажовати", "осадить людми тогочними заграничними" або "людми заграничними, а не тутешними малоросійськими, оседлости свои меючими" для використання їхньої праці при гатіння греблі або як робочої сили у новоствореному господарстві⁵⁴. В усіх документах гетьман застерігав посполитих, які мешкали у маєтностях, безвідмовно виконувати повинності на користь власників, водночас зазначалося, що права власників маєтностей не розповсюджувалися на володіння козаків, які мешкали в межах цих населених пунктів.

Нарешті, крім відомостей соціально-економічного характеру, універсали гетьмана Івана Мазепи, вміщені у матеріалах Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку, містять важливу інформацію про генеалогію козацьких старшинських родин, зокрема, Дуніних-Борковських, Мокрієвичів, Войцеховичів, Булавок, Бутовичів та інших.

1. Павленко С. Спалений архів Мазепи ... видано! // Сіверянський літопис. – 2002. – С. 121.
2. Станіславський В. З епістолярної спадщини гетьмана Івана Мазепи. – К, 1996; З документації гетьмана І. Мазепи. (Підготовка до друку, передмова та коментарі Ю. Миценка) // Сіверянський літопис. – 1997. – № 3. – С. 99 – 106; № 4. – С. 143 – 150; та ін.
3. Гетман Иван Мазепа: Документы из архивных собраний Санкт-Петербурга. В 2 вып. Вып. 1. 1687 – 1705 гг. / Сост. Т.Г. Таирова-Яковлева. – СПб., 2007.
4. Універсали Івана Мазепи / Упоряд. І. Бутич. – Т. 1. – К.; Льв., 2002. – С. 87 – 88, 92, 112 – 113, 161 – 162, 174, 180 – 181, 196, 208 – 209, 222 – 223, 233, 310, 322 – 323, 325 – 326, 339 – 340, 345 – 346, 408, 464; Універсали Івана Мазепи / Упоряд. І. Бутич, В. Ринсевич. – Т. 2. – К. – Льв., 2006. – С. 55, 111, 167 – 168, 244, 337 – 338, 365 – 366, 377 – 378; Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. Павленко. – К., 2007. – С. 14 – 22, 26 – 27, 29 – 30, 37 – 39, 49 – 50, 61 – 65, 68 – 70, 72, 77 – 78, 83, 87, 90, 95 – 98, 101 – 102, 104 – 105, 108 – 110, 113 – 114.
5. Василенко Н.П. Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка 1729 – 1730 гг. – Чернигов, 1908. – С. 290, 313, 332, 407, 42, 4482, 624, 628, 643, 647.
6. Там само. – С. 337, 466, 628.
7. Там само. – С. 575 – 584, 633 – 664. *Назви сотень подаються нами за матеріалами Генерального слідства про маєтності.
8. Там само. – Док. № 4. – С. 209 – 210.
9. Там само. – Док. № 22. – С. 249 – 250; Док. № 34 – 36. – С. 257 – 260.
10. Там само. – Док. № 44. – С. 270.
11. Там само. – Док. № 49 – 50. – С. 275 – 278; Док. № 54 – 55. – С. 283 – 284; Док. № 58 – 59. – С. 286 – 288; Док. № 65. – С. 293 – 294; Док. № 69 – С. 301 – 302; Док. № 71. – С. 304 – 305; Док. № 74. – С. 308; Док. № 78. – С. 311 – 312; Док. № 87 – 88. – С. 324 – 326; Док. № 95. – С. 331 – 332; Док. № 99 – 100. – С. 334 – 336; Док. № 105. – С. 339 – 340; Док. № 120. – С. 365 – 366).
12. Там само. – Док. № 130 – 131. – С. 395 – 397; Док. № 133 – 135. – С. 399 – 403; Док. № 147 – 150. – С. 429 – 438; Док. № 155. – С. 450 – 451; Док. № 163. – С. 462.
13. Там само. – Док. № 174. – С. 476 – 477; Док. № 178. – С. 481; Док. № 184. – С. 491; Док. № 187 – 188. – С. 496 – 497.
14. Там само. – Док. № 197 – 199. – С. 510 – 513; Док. № 210 – 211. – С. 529 – 530; Док. № 220. – С. 544 – 545; Док. № 233. – С. 547 – 578.
15. Там само. – Док. № 236. – С. 565 – 566; Док. № 237. – С. 566 – 567.
16. Там само. – Док. № 253. – С. 588 – 589; Док. № 259. – С. 607 – 608.
17. Там само. Док. № 280. – С. 618 – 619.
18. Там само. – Док. № 283. – С. 624 – 625; Док. № 290. – С. 631 – 632.
19. Там само. – Док. № 296. – С. 644 – 645.
20. Докладніше про Генеральне слідство маєтностей у Чернігівському полку й подальшу долю матеріалів див.: Волерг Я. Проведення Генерального слідства про маєтності 1729 – 1731 рр. у Чернігівському полку // Сіверянський літопис. – 2005. – № 1. – С. 37 – 42; Його ж. М. Василенко – дослідник і видавець матеріалів Генерального слідства про маєтності 1729-1731 рр. // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць. – Суми, 2008. – С. 148 – 151.
21. Василенко Н.П. Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка... –

- Док. № 296. – С. 644 – 645.; Док. № 210. – С. 529; Док. № 69. – С. 301 – 302; Док. № 87. – С. 324 – 325; Док. № 120. – С. 365 – 366; Док. № 44. – С. 270; Док. № 147. – С. 429 – 431; Док. № 34. – С. 257. * Усі дати у тексті подаються за старим стилем.
22. Там само. – Док. № 78. – С. 311 – 312.
23. Там само. – Док. № 223. – С. 547 – 548; Док. № 283. – С. 624 – 625; Док. № 95. – С. 331 – 332; Док. № 49. – С. 275 – 276; Док. № 163. – С. 462.
24. Там само. – Док. № 71. – С. 304 – 305; Док. № 184. – С. 490 – 491; Док. № 133. – С. 399 – 400.
25. Там само. – Док. № 155. – С. 450 – 451; Док. № 148. – С. 431 – 432; Док. № 269. – С. 607 – 608.
26. Там само. – Док. № 178. – С. 481.
27. Там само. – Док. № 22. – С. 249 – 250.
28. Там само. – Док. № 187. – С. 496; – Док. № 99. – С. 334 – 335; Док. № 54. – С. 283.
29. Там само. – Док. № 65. – С. 293 – 294; Док. № 174. – С. 476 – 477; Док. № 236. – С. 565 – 566; Док. № 4. – С. 209 – 210; Док. № 35. – С. 257 – 259; Док. № 280. – С. 618 – 619; Док. № 253. – С. 588 – 589; Док. № 74. – С. 308.
30. Там само. – Док. № 130. – С. 395 – 396; Док. № 197. – С. 510 – 511; Док. № 50. – С. 277 – 278.
31. Там само. – Док. № 100. – С. 335 – 336; Док. № 134. – С. 400 – 401.
32. Там само. – Док. № 198. – С. 511 – 513.
33. Там само. – Док. № 55. – С. 283 – 284; Док. № 58. – С. 286 – 288; Док. № 290. – С. 631 – 633.
34. Там само. – Док. № 188. – С. 496 – 497; Док. № 149. – С. 432 – 433; Док. № 88. – С. 325 – 326; Док. № 114. – С. 348 – 349; Док. № 59. – С. 288; Док. № 131. – С. 396 – 397.
35. Там само. – Док. № 237. – С. 566 – 567; Док. № 211. – С. 529 – 530; Док. № 220. – С. 544 – 545.
36. Там само. – Док. № 150. – С. 433 – 438. – Т. 2. – Док. № 318. – С. 365 – 366.
37. Там само. – Док. № 36. – С. 259 – 260; Док. № 105. – С. 339 – 340; Док. № 135. – С. 401 – 403.
38. Там само. – Док. № 296. – С. 644 – 645.
39. Там само. – Док. № 223. – С. 547 – 548.
40. Там само. – Док. № 99. – С. 334 – 335.
41. Там само. – Док. № 54. – С. 283.
42. Там само. – Док. № 280. – С. 618 – 619.
43. Там само. – Док. № 134. – С. 400 – 401.
44. Там само. – Док. № 59. – С. 288.
45. Там само. – Док. № 105. – С. 339 – 340; Док. № 135. – С. 401 – 403.
46. Там само. – С. 522 – 523.
47. Там само. – С. 3, 29, 53, 58, 99, 100, 111, 114, 116, 117, 122, 124, 139, 149.
48. Там само. – С. 212 – 215, 230 – 239, 260 – 269, 444 – 447, 482 – 486, 562 – 565, 621 – 624.
49. Там само. – Док. № 50. – С. 277 – 278; Док. № 78. – С. 311 – 312; Док. № 133. – С. 399 – 400; Док. № 147. – С. 150. – С. 429 – 438.
50. Там само. – Док. № 120. – С. 365 – 366.
51. Там само. – Док. № 34 – 36. – С. 257 – 260.
52. Там само. – Док. № 163. – С. 462..
53. Там само. – Док. № 54. – С. 283; Док. № 59. – С. 288; Док. № 65. – С. 293 – 294; Док. № 71. – С. 304 – 305; Док. № 99. – С. 334 – 335; Док. № 131. – С. 396 – 397
54. Там само. – Док. № 36. – С. 259 – 260; Док. № 184. – С. 490 – 491; Док. № 198. – С. 511 – 513; Док. № 237. – С. 566 – 567.

В статье охарактеризованы универсалы гетмана Ивана Мазепы (1687 – 1709 гг.), копии которых оказались в составе материалов Генерального следствия об именах Черниговского полка (1729 – 1731 гг.).

Ключевые слова: гетман Иван Мазепа, универсалы, Генеральное следствие об именах, Черниговский полк.

The article dwells on the copies of manifestos of Hetman Ivan Mazepa (1687 – 1709 гг.) as the constituent part the materials of General Survey of Landholdings in Chernigiv regiment (1729 – 1731).

Key words: hetman Ivan Mazepa, manifestos, General Survey of Landholdings, Chernigiv regiment.